

ΜΑΣΤΡΙΧΤ

Η ΣΥΝΘΗΚΗ

ΕΙΔΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ
Επιμέλεια: Ελένη Γεννητσεφτσή

ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΜΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΠΟΥ ΕΘΕΣΕ ΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ Ε.Ε., ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕ ΤΟ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΚΑΘΟΡΙΣΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία υπεγράφη το 1992 και τέθηκε σε ισχύ το 1993, αποτελεί ένα από τα πιο καθοριστικά ορόσημα στη σύγχρονη ευρωπαϊκή Ιστορία. Θεωρείται το θεμέλιο της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης και το σημείο εκκίνησης για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Για να κατανοήσει κανείς τη σημασία της, χρειάζεται να ανατρέξει στις πολιτικές, οικονομικές και γεωστρατηγικές συνθήκες που επικρατούσαν στις δεκαετίες που προηγήθηκαν.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ευρώπη βρέθηκε αντιμέτωπη με την ανάγκη σταθεροποίησης και ειρήνης σε μια ήπειρο εξαντλημένη από τις συγκρούσεις. Οι πρώτοι θεσμοί, όπως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ανθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), στόχευαν κυρίως στην οικονομική συνεργασία και τον περιορισμό των πιθανοτήτων για νέες πολεμικές συγκρούσεις. Ωστόσο, μέχρι τη δεκαετία του 1980 ήταν πλέον σαφές ότι η αγορά των «Εξι», και αργότερα των «Δώδεκα», δεν επαρκούσε για να ανταποκριθεί στον αυξανόμενο διεθνή ανταγωνισμό, ιδίως απέναντι στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ιαπωνία.

Η Ενιαία Αγορά, που σχεδιάστηκε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986, αποτέλεσε αναμφίβολα ένα σημαντικό βήμα, αλλά τα κράτη-μέλη συνειδητοποιούσαν ότι η εμβάθυνση της οικονομικής ενοποίησης απαιτούσε αναπόφευκτα πολιτική και νομισματική σύγκλιση. Η ύπαρξη πολλών εθνικών νομισμάτων, με τις συνεχείς διακυμάνσεις και τις υποτιμήσεις, δυσχέραινε τον συντονισμό και περιόριζε την ανάπτυξη μιας πραγματικά ενιαίας οικονομικής πολιτικής.

Παράλληλα, η κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ και η ενοποίηση της Γερμανίας δημιούργησαν νέα δεδομένα.

Η Ευρώπη εισερχόταν σε μια εποχή μεγάλης ρευστότητας και γεωπολιτικών μετατοπίσεων. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αντιλήφθηκαν ότι η πολιτική σταθερότητα και η ενίσχυση της διεθνούς θέσης της Ευρώπης μπορούσαν να επιτευχθούν μόνο μέσα από μια βαθύτερη πολιτική και θεσμική ενοποίηση. Η νέα Γερμανία, ισχυρότερη οικονομικά και πολιτικά, συμφώνησε στην παραχώρηση ενός μέρους της νομισματικής της κυριαρχίας, υπό τον όρο ότι οι εταίροι θα δεσμευόνταν σε αυστηρούς δημοσιονομικούς κανόνες, κάτι που τελικά ενσωματώθηκε στα κριτήρια του Μάαστριχτ.

Ενας ακόμα σημαντικός παράγοντας ήταν η παγκοσμιοποίηση των αγορών. Κατά την περίοδο αυτή, οι οικονομικές κρίσεις και η αδυναμία πολλών χωρών να διατηρήσουν σταθερό νόμισμα κατέστησαν εμφανή την ανάγκη για ένα σταθερότερο νομισματικό περιβάλλον. Η δημιουργία του ευρώ θεωρήθηκε ως το βασικό εργαλείο για να διασφαλιστεί η ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης και να μειωθούν οι συναλλαγματικοί κίνδυνοι.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν ήταν απλώς μια θεσμική μεταρρύθμιση, αλλά μια στρατηγική απάντηση στις νέες προκλήσεις του κόσμου που διαμορφωνόταν. Σε πολιτικό επίπεδο, εισήγαγε την έννοια της ευρωπαϊκής ιθαγένειας και άνοιξε τον δρόμο για μεγαλύτερη ευρωπαϊκή συνεργασία στην εξωτερική πολιτική και την ασφάλεια. Σε οικονομικό επίπεδο, έθεσε τις βάσεις για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση, καθιερώνοντας τα γνωστά κριτήρια δημοσιονομικής πειθαρχίας που έπρεπε να πληρούν τα κράτη-μέλη για να συμμετάσχουν στο κοινό νόμισμα. Η σημασία της Συνθήκης του Μάαστριχτ για το μέλλον της Ε.Ε. παραμένει αναμφισβήτητη, καθώς αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο πάνω στον οποίο οικοδομήθηκαν όλες

οι μετέπειτα διευρύνσεις και εμβαθύνσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η ύπαρξη ενός ενιαίου νομίσματος, παρά τις κρίσεις που πέρασε, ιδίως την περίοδο μετά το 2000, έχει ενισχύσει τη θέση της Ευρώπης στην παγκόσμια οικονομία και έχει λειτουργήσει ως σταθεροποιητικός παράγοντας για τις αγορές.

Παρά τις επικρίσεις που έχει δεχθεί κατά καιρούς η Συνθήκη, ιδιαίτερα σχετικά με την ακαμψία των δημοσιονομικών της κανόνων και τις ανισότητες που δημιούργησε μεταξύ των κρατών-μελών, η Συνθήκη του Μάαστριχτ συνεχίζει να αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο που καθορίζει τη λειτουργία της Ε.Ε. Οι συζητήσεις για την αναθεώρησή της ή την προσαρμογή των κανόνων της δεν έχουν στόχο την κατάργησή της, αλλά την εξέλιξή της σε μια Ένωση πιο ανθεκτική και πιο δημοκρατική.

Καθώς η Ε.Ε. βρίσκεται σήμερα αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις, από την ενεργειακή κρίση έως τον πόλεμο στην Ουκρανία και την άνοδο του γεωπολιτικού ανταγωνισμού με Κίνα και ΗΠΑ, ο ρόλος της Συνθήκης του Μάαστριχτ αναδεικνύεται εκ νέου. Η ανάγκη συντονισμένης δράσης, κοινής πολιτικής και ενισχυμένης ευρωπαϊκής κυριαρχίας δείχνει ότι οι αρχές που θεσπίστηκαν το 1992 παραμένουν πιο επίκαιρες από ποτέ, καθώς η συγκεκριμένη Συνθήκη αποτέλεσε ένα τολμηρό βήμα προς μια Ευρώπη πιο ενωμένη, πιο ισχυρή και πιο σταθερή.

Παρά τις αστοχίες και τα προβλήματα που αναδείχθηκαν με τα χρόνια, η ιστορική της σημασία παραμένει ισχυρή, καθώς έθεσε τα θεμέλια για μια Ένωση με παγκόσμια φωνή και κοινή πορεία. Το μέλλον της Ε.Ε., παρά τις όποιες δυσκολίες, εξακολουθεί να στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό σε εκείνες τις αποφάσεις που ελήφθησαν στο Μάαστριχτ πριν από περισσότερες από τρεις δεκαετίες.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΣΚΑΛ ΛΑΜΙ

«ΦΤΙΑΞΑΜΕ ΕΝΑ ΙΣΧΥΡΟ ΕΥΡΩ ΣΕ ΜΙΑ ΑΤΕΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΝΩΣΗ»

ΤΡΙΑΝΤΑ ΚΑΙ ΠΛΕΟΝ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ, Ο ΣΤΕΝΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ ΤΟΥ ΖΑΚ ΝΤΕΛΟΡ ΜΙΛΑ ΓΙΑ ΟΣΑ ΕΠΙΤΕΥΧΘΗΚΑΝ, ΓΙ' ΑΥΤΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΑΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΕΙ ΤΙΣ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ, ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΥΡΩΠΗ

Τριάντα και πλέον χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, το 1992, ένας από τους ανθρώπους που βρέθηκαν στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης επιστρέφει για να φωτίσει το παρασκήνιο, τους στόχους και τις αδυναμίες αυτής της ιστορικής στιγμής. Ο Πασκάλ Λαμί, στενός συνεργάτης και πρόσωπο-«κλειδί» δίπλα στον Ζακ Ντελόρ, υπηρέτησε για σχεδόν μία δεκαετία στο ανώτατο επιτελείο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση της ενιαίας αγοράς, της κοινωνικής και περιφερειακής πολιτικής, αλλά και του σχεδίου που οδήγησε στην ΟΝΕ και στο κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα.

Σε μια περίοδο όπου η Ε.Ε. καλείται να επαναπροσδιορίσει τον χαρακτήρα και τον ρόλο της σε έναν ασταθή και ανταγωνιστικό κόσμο, ο Λαμί μιλά με καθαρότητα και ειλικρίνεια για όσα πέτυχε και όσα δεν ολοκλήρωσε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, για τις σημερινές γεωπολιτικές προκλήσεις, αλλά και για το τι χρειάζεται μια νέα γενιά Ευρωπαίων, ώστε να πιστέψει ξανά στο κοινό ευρωπαϊκό όραμα.

Κύριε Λαμί, πώς θα περιγράφατε το πολιτικό και οικονομικό κλίμα στην Ευρώπη πριν από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ;

Ήταν ένα κλίμα ευρωπαϊκής δυναμικής. Υπήρχε μεγάλη πρόοδος στην ενιαία αγορά, στις περιφερειακές και στις κοινωνικές πολιτικές, υπήρχε όμως και ένα μεγάλο ιστορικό σημείο καμπής, αυτό της πτώσης του Τείχους του Βερολίνου και της επανένωσης της Γερμανίας. Ολοι αυτοί οι παράγοντες συνέβαλαν στη γέννηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992.

Υπήρξε ποτέ μια στιγμή κρίσης ή αμφιβολίας κατά τις διαπραγματεύσεις όπου πιστέψατε ότι η Συνθήκη ίσως να μην υπογραφεί τελικά;

Οχι πραγματικά, καθώς υπήρχε η συλλογική βούληση να γίνει ένα μεγάλο βήμα προς τα εμπρός. Περισσότερο υπήρχε το ερώτημα για το αν το τελικό αποτέλεσμα θα ανταποκρινόταν στις προσδοκίες μας.

Συνεργαστήκατε στενά με τον Ζακ Ντελόρ για σχεδόν μία δεκαετία. Πώς θα περιγράφατε τη σχέση εμπιστοσύνης που αναπτύξατε και ποιον ρόλο έπαιξε στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής εκείνης της περιόδου;

Υπήρξα στενός συνεργάτης του Ζακ Ντελόρ ως υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών στο Παρίσι και, στη συνέχεια, διευθυντής του γραφείου του και «G7 sherpa» από τότε που ανέλαβε την ηγεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 1985. Ήταν αρκετός χρόνος για να οικοδομηθεί μια βαθιά και ισχυρή σχέση, βασισμένη σε κοινές πολιτικές αξίες, στις οραματικές, στρατηγικές και εξαιρετικές επικοινωνιακές του ικανότητες και στη δική μου κλίση προς την υλοποίηση. Η στιγμή του Μάαστριχτ ήταν μέρος αυτού που εκείνος έβλεπε εξαρ-

χής ως μια τολμηρή ακολουθία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: ξεκινώντας με την ενιαία αγορά, ενισχύοντας τις περιφερειακές και κοινωνικές πολιτικές σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στη συνέχεια δημιουργώντας ένα κοινό νόμισμα, έπειτα επεκτείνοντας τις ευρωπαϊκές αρμοδιότητες σε νέους τομείς, όπως το περιβάλλον, η Δικαιοσύνη και οι εσωτερικές υποθέσεις, η εξωτερική πολιτική και η ασφάλεια - όλα διαδοχικά στάδια που οδηγούσαν σε μια πιο πολιτική Ένωση. Δεν διαμόρφωσε μόνο την ατζέντα, αλλά ασχολήθηκε και με τα πιο σύνθετα ζητήματα, για παράδειγμα όταν προήδρευσε της ομάδας εμπειρογνομόνων που συνέταξε το σχέδιο για τη νομισματική ένωση.

Αν μπορούσατε να αλλάξετε ένα στοιχείο από τα κριτήρια σύγκλισης, ποιο θα ήταν και γιατί;

Τα κριτήρια σύγκλισης ήταν υποκατάστατο ισχυρότερων κοινών ευρωπαϊκών οικονομικών και δημοσιονομικών κανόνων που ο Ντελέρ υποστήριζε, αλλά θεωρήθηκαν υπερβολικά ομοσπονδιακά από τις εθνικές κυβερνήσεις. Χτίσαμε, όπως θα έλεγε, μια Οικονομική και Νομισματική Ένωση με ένα ισχυρό νομισματικό σκέλος, αλλά ένα αδύναμο οικονομικό σκέλος, οδηγώντας σε μια δυσάρεστη «κωλότητα». Η νομισματική ένωση με την Κεντρική Τράπεζα ήταν αποτελεσματική στην αντιμετώπιση μεγάλων κρίσεων. Η οικονομική ένωση παραμένει μερική, ατελής και λιγότερο αποτελεσματική με την πάροδο του χρόνου.

Πιστεύετε ότι η Συνθήκη θα έπρεπε να είχε προχωρήσει περισσότερο στην πολιτική ολοκλήρωση ή ήταν πολύ νωρίς εκείνη την εποχή;

Ναι, πράγματι. Αλλά το Ηνωμένο Βασίλειο αντιτάχθηκε συστηματικά σε πιο φιλόδοξα βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση. Για τους Βρετανούς, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ήταν ένας οικονομικός μηχανισμός, όχι πολιτικός. Ένα καλό άλλοθι και για άλλους που δεν χρειαζόταν να εκφραστούν ανοιχτά.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΒΡΕΤΑΝΟΥΣ,
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ
ΗΤΑΝ ΕΝΑΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΚΑΙ
ΟΧΙ ΕΝΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ
ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ

Πόσο ρεαλιστική είναι σήμερα η ιδέα μιας πραγματικής πολιτικής ένωσης στην Ευρώπη;

Είναι πιο αναγκαία από ποτέ, δεδομένων της επιστροφής της σκληρής γεωπολιτικής και των παιχνιδιών ισχύος στον κόσμο, των κινδύνων εξαφάνισης του ευρωπαϊκού πολιτισμού στο μέλλον, λόγω των δημογραφικών, οικονομικών, τεχνολογικών και στρατηγικών μας αδυναμιών. Οι ευρωπαϊκές κοινές γνώμες τη θέλουν, όπως δείχνουν διάφορες ποιοτικές δημοσκοπήσεις. Αλλά οι Ευρωπαίοι και εθνικοί ηγέτες συλλογικά στερούνται τόσο το όραμα όσο και την πολιτική ισχύ για να υλοποιήσουν αυτό που είναι άμεσα αναγκαίο, δηλαδή νέα τολμηρά βήματα ολοκλήρωσης, τώρα. Γι' αυτό μόλις συνίδρυσσα το νέο Ίδρυμα «Jacques Delors - Friends of Europe», ώστε να κινητοποιήσουμε γρήγορα περισσότερους ανθρώπους και πόρους στη σωστή μεγάλη κλίμακα και δυναμική σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες.

Αναδρομικά, ποιο θεωρείτε το μεγαλύτερο επίτευγμα και ποια τη μεγαλύτερη αδυναμία της Συνθήκης;

Μεγαλύτερο επίτευγμα: το ευρώ. Μεγαλύτερη αδυναμία: μια ανολοκλήρωτη οικονομική ένωση με τη διατήρηση της ομοφωνίας σε δημοσιονομικά θέματα.

Πώς θα απαντούσατε στους επικριτές, που υποστηρίζουν ότι η Συνθήκη οδήγησε σε μια «Ευρώπη των αγορών» και όχι σε μια «Ευρώπη των πολιτών»;

Συμμερίζομαι αυτήν την άποψη - αλλά τότε (και ακόμη σήμερα, αν και σε μικρότερο βαθμό) υπήρχε μεγαλύτερη συναίνεση μεταξύ των κρατών-μελών στα οικονομικά παρά στην πολιτική ολοκλήρωση. Η πολιτική ολοκλήρωση, δηλαδή η δημιουργία ενός νέου πανευρωπαϊκού πολιτικού χώρου, προϋποθέτει ένα αίσθημα του «ανήκειν» και μια συναισθηματική κινητοποίηση - βασικά στοιχεία της ιδιότητας του πολίτη -, τα οποία δεν έχουν ακόμη πραγματικά διαμορφωθεί.

Κατά τη γνώμη σας, ποια από τις μεταγενέστερες αναθεωρήσεις των Συνθηκών υπήρξε η πιο σημαντική και γιατί;

Η Συνθήκη της Λισαβόνας, μετά την αποτυχημένη προσπάθεια υιοθέτησης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Απλοποίησε κάπως τους θεσμούς και συνέχισε την αναζήτηση ισορροπίας μεταξύ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου των κρατών-μελών, των δύο πηγών της ευρωπαϊκής δημοκρατικής νομιμοποίησης. Αλλά, δυστυχώς, δεν οδήγησε στη θέσπιση πλειοψηφικής ψηφοφορίας σε ουσιώδη θέματα, όπως η φορολογία και ο Προϋπολογισμός.

Πώς θα έπρεπε να μοιάζει ένα «νέο Μάαστριχτ» για τον 21ο αιώνα;

Θα έπρεπε να περιλαμβάνει την κατάργηση της ομοφωνίας σε κρίσιμα ζητήματα, η οποία όμως παραμένει, θα έπρεπε να προβλέπει την αύξηση του Προϋπολογισμού της Ε.Ε. στο 5% του ΑΕΠ της Ε.Ε., καθώς και τη μετάβαση σε κοινές αρμοδιότητες σε στρατηγικά ζητήματα ασφάλειας και άμυνας.

Πώς μπορεί η Ε.Ε. να βρει ξανά μια ισορροπία ανάμεσα στη δημοσιονομική πειθαρχία και την κοινωνική συνοχή;

Οι καιροί έχουν αλλάξει. Την εποχή του Ντελέρ, η ισορροπία που έπρεπε να επιτευχθεί ήταν ανάμεσα στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τη διεύρυνση της οικονομίας και στην παροχή χρηματοδοτικών πόρων, ώστε οι φτωχότερες χώρες ή περιφέρειες να μπορέσουν να καλύψουν το χάσμα σε ένα πιο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Σήμερα, η δημοσιονομική πειθαρχία έχει μικρότερη προτεραιότητα, δεδομένων των τεράστιων επενδύσεων που απαιτούνται για την ψηφιοποίηση, την πράσινη μετάβαση και την άμυνα. Και η κοινωνική συνοχή έχει υποχωρήσει στην ευρωπαϊκή ατζέντα λόγω της σταδιακής μετατόπισης της πολιτικής από το Κέντρο-Αριστερά προς το Κέντρο-Δεξιά. Η ανταγωνιστικότητα βρίσκεται πλέον στην κορυφή της λίστας προτεραιοτήτων.

Θεωρείτε ότι ορισμένες χώρες ωφελήθηκαν περισσότερο από τη Συνθήκη; Ποιες είναι αυτές και με ποιον τρόπο ευνοήθηκαν;

Η ΟΝΕ, διευκολύνοντας την οικονομική ολοκλήρωση της Ε.Ε., ωφέλησε τις ισχυρότερες οικονομίες, ενώ οι ασθενέστερες έχασαν τα οφέλη (που συνοδεύονται από κόστος) της ευελιξίας των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Ο χαμηλός πληθωρισμός αποτέλεσε όφελος για όλους. Η άλλη όψη του νομίσματος ήταν ότι δημιουργήθηκε μεγαλύτερο περιθώριο για υπερχρέωση χωρίς τον συνήθη αντίκτυπο της αύξησης των επιτοκίων, γεγονός που σήμανε απώλεια ενός ισχυρού μηχανισμού οικονομικής σταθεροποίησης.

Πώς σχολιάζετε το γεγονός ότι η Ε.Ε. δαπανά τεράστια ποσά για την άμυνα; Θα μπορούσε να καταστεί αυτόνομη από το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ;

Η Ε.Ε. βρίσκεται πλέον αντιμέτωπη με έναν εχθρικό κόσμο: με μια ιδεολογικά επιθετική ΗΠΑ στα δυτικά, μια στρατιωτικά απειλητική Ρωσία στα ανατολικά και έναν οικονομικά ισχυρό ανταγωνιστή, όπως η Κίνα. Κατά συνέπεια, χρειάζεται να ενισχύσει την ασφάλειά της και την ικανότητά της να προστατεύει τους πολίτες της. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των δαπανών πραγματοποιείται σε εθνικό επίπεδο, σύμφωνα με τη θεσμική δομή της Ε.Ε., όμως χρειαζόμαστε περισσότερο συντονισμό και οικονομίες κλίμακας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Κατά τη γνώμη σας, ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η Ε.Ε.;

Η διασφάλιση μεγαλύτερης στρατηγικής αυτονομίας, η οποία προϋποθέτει την αντιμετώπιση των αδυναμιών μας -είτε οικονομικών (χαμηλό αναπτυξιακό δυναμικό) είτε τεχνολογικών (κενά στην καινοτομία) είτε στρατηγικών (αμυντική ικανότητα) είτε χρηματοοικονομικών (ανεπαρκείς επενδύσεις)- όπως έχουν διαγνωσθεί από τους Ντράγκι και Λέτα. Αυτό απαιτεί πολύ μεγαλύτερη και πολύ ταχύτερη κινητοποίηση πολιτικής ενέργειας από αυτήν που διαθέτουμε σήμερα, αλλά και περισσότερη ενότητα και συλλογική αποφασιστικότητα.

Ποιο μήνυμα θα δίνατε στη νέα γενιά Ευρωπαίων που μεγάλωσε με το ευρώ, αλλά ίσως δεν πιστεύει πλέον στο ευρωπαϊκό ιδεώδες;

Θέλετε να γίνετε Κινέζοι ή Αμερικανοί;

Η Ε.Ε. ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΠΛΕΟΝ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΗ ΜΕ ΕΝΑΝ
ΕΧΘΡΙΚΟ ΚΟΣΜΟ:
ΜΕ ΜΙΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ
ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΗΠΑ
ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ,
ΜΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ
ΑΠΕΙΛΗΤΙΚΗ ΡΩΣΙΑ
ΣΤΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΚΑΙ
ΕΝΑΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
ΙΣΧΥΡΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΗ,
ΟΠΩΣ Η ΚΙΝΑ

★ Υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992.

★ Η Συνθήκη του Αμστερνταμ το 1997.

ΟΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ
ΓΡΑΦΤΗΚΕ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΩΝ ΗΓΕΤΩΝ
ΠΟΥ ΤΗΝ ΕΜΠΝΕΥΣΤΗΚΑΝ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΑΝ

ΖΑΚ ΝΤΕΛΟΡ

1985-1995

**Ευρωπαϊκή Επιτροπή -
Πρόεδρος**

Ήταν ο κύριος αρχιτέκτονας της Συνθήκης και του οράματος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Οραματίστηκε μια «Ευρώπη των πολιτών», όπου η οικονομική ολοκλήρωση συνδυάζεται με κοινωνική δικαιοσύνη και θεσμική συνοχή. Ο Ντελόρ επεδίωξε την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής συνεργασίας και τη δημιουργία ενός πλαισίου που θα επέτρεπε στις χώρες να αντιμετωπίσουν κοινές προκλήσεις. Μέσα από τη στρατηγική του, η Ευρώπη άρχισε να αποκτά όχι μόνο οικονομική, αλλά και πολιτική διάσταση.

ΤΖΟΥΛΙΟ ΑΝΤΡΕΟΤΙ

1989-1992

**Ιταλία -
Πρωθυπουργός**

Εφερε στο τραπέζι την ευρωπαϊκή φιλοδοξία του Νότου, τονίζοντας την ανάγκη κοινωνικής σύγκλισης και ισότητας μεταξύ Βορρά και Νότου. Θεώρησε τη Συνθήκη ευκαιρία για εσωτερική ανανέωση της Ιταλίας και για ενίσχυση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Επέμεινε στην προστασία των συμφερόντων της Μεσογείου, προωθώντας παράλληλα ισχυρή ευρωπαϊκή συνοχή.

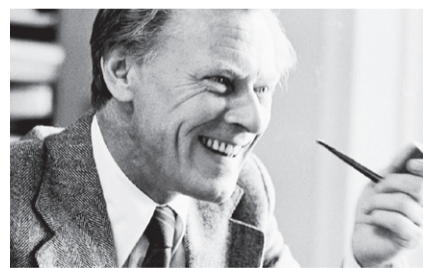

ΒΙΛΦΡΙΝΤ ΜΑΡΤΕΝΣ

1979-1992

**Βέλγιο -
Πρωθυπουργός**

Ο Μάρτενς υποστήριξε την εμβάθυνση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και τόνισε τη σημασία της σταθερότητας στη ζώνη του ευρώ. Προώθησε τη φωνή των μικρών κρατών-μελών, επιμένοντας στην ισότιμη συμμετοχή τους στις αποφάσεις. Η πολιτική του επικεντρώθηκε στη δημοσιονομική πειθαρχία και τη διασφάλιση ότι η Ευρώπη θα λειτουργεί ως ενιαίο και συνεκτικό σύνολο.

ΠΟΛ ΣΛΑΤΕΡ

1982-1993

**Δανία -
Πρωθυπουργός**

Συνέβαλε στις διαπραγματεύσεις για την ενιαία αγορά και τόνισε την κοινωνική διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Δανία απέκτησε ειδικές εξαιρέσεις στην ΟΝΕ, δημιουργώντας το «δανικό μοντέλο» συμμετοχής. Ο Σλάτερ τόνισε τη σημασία της ισορροπίας μεταξύ εθνικής κυριαρχίας και ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ενισχύοντας τη θέση της Δανίας στις ευρωπαϊκές διαδικασίες.

ΦΕΛΙΠΕ ΓΚΟΝΖΑΛΕΘ

1982-1996

**Ισπανία -
Πρωθυπουργός**

Ο Γκονζάλεθ υποστήριξε την ένταξη της Ισπανίας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, τονίζοντας την ανάγκη κοινωνικής και περιφερειακής σύγκλισης για τις χώρες του Νότου. Εστίασε στην ανάπτυξη και τη σταθερότητα, προωθώντας πολιτικές που θα ενίσχυαν τη συμμετοχή των λιγότερο ισχυρών οικονομιών. Το όραμά του ήταν μια Ευρώπη ισότιμη για όλα τα κράτη-μέλη.

★ Η Συνθήκη της Νίκαιας το 2001.

★ Η Συνθήκη της Λισαβόνας το 2007.

TRAITÉ DE NICE

26 FÉVRIER 2001

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, που υπεγράφη το 1992, αποτέλεσε ιστορικό ορόσημο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, σηματοδοτώντας τη δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και το όραμα για ένα κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα. Η πορεία προς αυτήν τη Συνθήκη δεν ήταν απλή· ήταν αποτέλεσμα πολύπλοκων διαπραγματεύσεων, πολιτικών συμβιβασμών και στρατηγικών αποφάσεων. Το μεγαλύτερο κεφάλαιο γράφτηκε όχι μόνο στα έγγραφα, αλλά στα πρόσωπα των ηγετών που το οραματίστηκαν και το υλοποίησαν. Ο Ζακ Ντελόρ, ο Χέλμουτ Κολ, ο Φρανσουά Μιτεράν και οι υπόλοιποι ηγέτες διαμόρφωσαν ένα πλαίσιο που θα καθόριζε το μέλλον της Ευρώπης, συνδυάζοντας πολιτική τόλμη, οικονομική στρατηγική και κοινωνική διάσταση.

ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΜΙΤΕΡΑΝ
1981-1995
Γαλλία -
Πρόεδρος

Ο Μιτεράν ήταν αποφασιστικός υποστηρικτής μιας Ευρώπης που λειτουργεί ως πολιτική δύναμη, όχι μόνο ως οικονομική αγορά. Συνυπέγραψε τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και εργάστηκε για τη διασφάλιση της ισορροπίας μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας στην ευρωπαϊκή ηγεσία. Προώθησε τη σύνδεση πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών, ενισχύοντας τη συνοχή και την ευρωπαϊκή ταυτότητα, καθώς θεωρούσε ότι η Ευρώπη πρέπει να μιλά με ενιαία φωνή διεθνώς.

ΧΕΛΜΟΥΤ ΚΟΛ
1982-1998
Γερμανία -
Καγκελάριος

Ο Χέλμουτ Κολ συνδύασε την επανένωση της Γερμανίας με τη δέσμευσή του για μια ενωμένη Ευρώπη. Είδε το κοινό νόμισμα ως εγγύηση ειρήνης και σταθερότητας μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και πίστευε ότι η οικονομική ένωση θα ενίσχυε τη θέση της Γερμανίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Υποστήριξε την πολιτική και δημοσιονομική συνοχή, προωθώντας την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής συνεργασίας και ενισχύοντας την ιδέα μιας σταθερής Ευρώπης.

ΤΖΟΝ ΜΕΪΤΖΟΡ
1985-1995
Ηνωμένο Βασίλειο -
Πρωθυπουργός

Πέτυχε σημαντικές εξαιρέσεις για τη Βρετανία στο ευρώ και στην κοινωνική πολιτική, επιτρέποντας στη χώρα να συμμετάσχει με όρους προσαρμοσμένους στις εθνικές ανάγκες. Το Λονδίνο υπέγραψε τη Συνθήκη, αλλά κράτησε αποστάσεις από ορισμένες πτυχές της οικονομικής και νομισματικής ολοκλήρωσης, δημιουργώντας τις βάσεις για το μελλοντικό Brexit. Η στρατηγική του συνδύαζε διαπραγματευτική ευελιξία με διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ
1990-1993
Ελλάδα -
Πρωθυπουργός

Ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης υπέγραψε τη Συνθήκη για την Ελλάδα, δηλώνοντας ότι «η θέση της χώρας είναι στον σκληρό πυρήνα της Ευρώπης». Πίστεψε ότι η συμμετοχή στην ΟΝΕ θα εξασφάλιζε οικονομική πειθαρχία και πολιτική σταθερότητα, προωθώντας τις μεταρρυθμίσεις και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η στρατηγική του συνδύαζε φιλοευρωπαϊκή πολιτική με ανάπτυξη και σταθερότητα για την Ελλάδα.

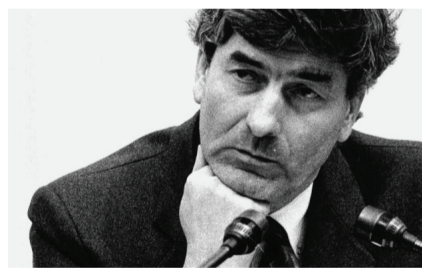
ΖΑΚ ΣΑΝΤΕΡ
1984-1995
Λουξεμβούργο -
Πρωθυπουργός

Διαδραμάτισε κρίσιμο ρόλο στις διαπραγματεύσεις, εξασφαλίζοντας τη συναίνεση των μικρότερων κρατών. Προώθησε τη συμμετοχή των μικρών χωρών στην ΟΝΕ και διασφάλισε ότι τα συμφέροντά τους θα λαμβάνονταν υπόψη στη λήψη αποφάσεων. Αργότερα υπηρέτησε ως πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (1995-1999), συνεχίζοντας να ενισχύει την ολοκλήρωση και τη συνεργασία στην Ε.Ε.

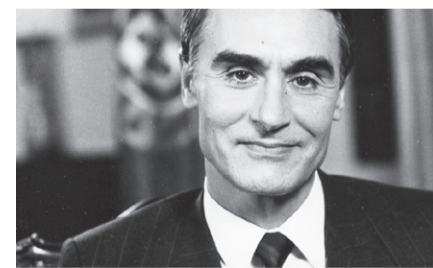
ΑΛΜΠΕΡΤ ΡΕΪΝΟΛΤΣ
1992-1994
Ιρλανδία -
Πρωθυπουργός

Προώθησε τα συμφέροντα της Ιρλανδίας στην ενιαία αγορά και εξασφάλισε ευνοϊκούς όρους συμμετοχής στην ΟΝΕ, με έμφαση στη σταθερότητα και την ανάπτυξη. Υποστήριξε την ενίσχυση των μικρότερων οικονομιών και τόνισε τη σημασία της κοινωνικής συνοχής στην Ευρώπη, διασφαλίζοντας ότι η Ιρλανδία θα είχε ενεργό και ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού μέλλοντος.

ΡΟΥΟΥΝΤ ΛΟΥΜΠΕΡΣ
1982-1994
Ολλανδία -
Πρωθυπουργός

Εστίασε στη δημοσιονομική πειθαρχία και τη βιωσιμότητα του κοινού νομίσματος, προωθώντας την ισχυρή ευρωπαϊκή συνεργασία. Τόνισε την ανάγκη οικονομικής σταθερότητας και πολιτικής συνέπειας, ενώ εργάστηκε για τη διασφάλιση ότι οι αποφάσεις θα λαμβάνονταν με στρατηγικό όραμα για όλα τα κράτη-μέλη. Η συμβολή του ενίσχυσε τη συνοχή της Ε.Ε.

ΑΝΙΜΠΑΛ ΚΑΒΑΚΟ ΣΙΛΒΑ
1985-1995
Πορτογαλία -
Πρωθυπουργός

Υποστήριξε την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ως εργαλείο ανάπτυξης και σταθερότητας για τις χώρες του Νότου. Προώθησε τη συμμετοχή της Πορτογαλίας στην ΟΝΕ, εξασφαλίζοντας ισορροπία μεταξύ εθνικών συμφερόντων και ευρωπαϊκών υποχρεώσεων. Η στρατηγική του επικεντρώθηκε στην ενίσχυση της οικονομικής και πολιτικής συνοχής στην Ευρώπη.

ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΕΙΣ

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΗΓΕΤΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΟΣ

Της **Ελισάβετ Σταμπούλου**

Κατά κοινή ομολογία, η Συνθήκη του Μάαστριχτ συνιστά μία από τις πλέον κομβικές, θεμελιώδεις συνθήκες στην εξελικτική πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς με αυτήν ολοκληρώθηκε θεσμικά η ευρωπαϊκή ενοποίηση και ενισχύθηκε ουσιαστικά η δομή της μέσω της καθιέρωσης του συστήματος των τριών πυλώνων.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ ενίσχυσε σημαντικά τη συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών σε ορισμένους νέους τομείς, όπως η ευρωπαϊκή ιθαγένεια, εισήγαγε τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν οι χώρες για να ενταχθούν στη ζώνη του ευρώ και την ίδια στιγμή, μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, οι ευρωπαϊκές χώρες ήρθαν πιο κοντά σε επίπεδο ιδεολογικών βήματα για να προωθήσουν περαιτέρω την ολοκλήρωση μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, με την ιδρυτική αυτή Συνθήκη να έχει περάσει από στάδια και αναθεωρήσεις προκειμένου να ενισχύσει τη λειτουργικότητα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, συμβάλλοντας στην ευρύτερη εικόνα σύμπνοιας.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, που υπογράφηκε το 1992 και τέθηκε σε ισχύ το 1993, αποτέλεσε σημείο καμπής για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Με αυτήν ιδρύθηκε επίσημα η Ευρωπαϊκή Ένωση, τέθηκαν οι βάσεις της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και καθιερώθηκε η ευρωπαϊκή ιθαγένεια. Ωστόσο, η ταχεία πολιτική, οικονομική και γεωγραφική διεύρυνση της Ένωσης κατέστησε αναγκαία τη σταδιακή αναθεώρησή της. Οι Συνθήκες του Άμστερνταμ, της Νίκαιας και της Λισαβόνας αποτέλεσαν τους βασικούς σταθμούς αυτής της εξελικτικής διαδικασίας.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, που υπογράφηκε το 1997 και τέθηκε σε ισχύ το 1999, είχε ως κύριο στόχο την ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την προσέγγιση των ευρωπαϊκών θεσμών προς τον πολίτη. Σε μια περίοδο όπου η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεχόταν κριτική για έλλειμμα δημοκρατικής νομιμοποίησης, η συνθήκη αυτή επέδωσε να ενδυναμώσει τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, επεκτείνοντας τη διαδικασία συναπόφασης σε περισσότερους τομείς πολιτικής.

Ιδιαίτερη σημασία είχε επίσης η έμφαση στα θεμελιώδη δικαιώματα και στις ελευθερίες των πολιτών. Ζητή-

ματα που αφορούσαν τη δικαιοσύνη, το άσυλο, τη μετανάστευση και την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων άρχισαν να ενσωματώνονται πιο συστηματικά στο κοινοτικό πλαίσιο, σηματοδοτώντας μια μετατόπιση προς μια πιο κοινωνική και πολιτικά ενοποιημένη Ευρώπη. Παρά τις βελτιώσεις, η Συνθήκη του Άμστερνταμ δεν έδωσε οριστικές λύσεις σε θεσμικά προβλήματα, ιδίως ενόψει της επικείμενης διεύρυνσης προς την Ανατολική Ευρώπη.

Αυτή η πρόκληση επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστεί με τη Συνθήκη της Νίκαιας, που υπογράφηκε το 2001 και τέθηκε σε ισχύ το 2003.

Η συνθήκη αυτή είχε κυρίως τεχνικό και θεσμικό χαρακτήρα, καθώς στόχος της ήταν να διασφαλίσει τη λειτουργικότητα των ευρωπαϊκών θεσμών σε μια Ένωση με σημαντικά περισσότερα κράτη-μέλη. Αναθεωρήθηκαν οι κανόνες στάθμισης των ψήφων στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επανακαθορίστηκε η σύνθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και επεκτάθηκε η χρήση της ειδικής πλειοψηφίας στη λήψη αποφάσεων. Παρά τις αλλαγές αυτές, η Συνθήκη της Νίκαιας επικρίθηκε έντονα για την πολυπλοκότητα και την περιορισμένη πολιτική της φιλοδοξία. Πολλοί αναλυτές υποστήριξαν ότι δεν αντιμετώπισε ουσιαστικά το δημοκρατικό έλλειμμα της Ένωσης, ενώ οι θεσμικές της ρυθμίσεις θεωρήθηκαν προσωρινές και ανεπαρκείς για τις μελλοντικές προκλήσεις. Η ανάγκη για μια βαθύτερη και πιο συνολική μεταρρύθμιση παρέμεινε στο προσκήνιο.

Η απάντηση σε αυτές τις αδυναμίες ήρθε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία υπογράφηκε το 2007 και τέθηκε σε ισχύ το 2009, έπειτα από μια περίοδο έντονων πολιτικών διαβουλεύσεων και δημοψηφισμάτων. Η συνθήκη αυτή θεωρείται η πιο ουσιαστική αναθεώρηση του πλαισίου που είχε θεσπίσει το Μάαστριχτ. Καταργήθηκε η περίπλοκη δομή των τριών πυλώνων και η Ευρωπαϊκή Ένωση απέκτησε ενιαία νομική προ-

σωπικότητα, γεγονός που ενίσχυσε τη συνοχή και τη διεθνή της παρουσία.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας ενδυνάμωσε περαιτέρω το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθιστώντας το ισότιμο νομοθετικό όργανο με το Συμβούλιο σε σχεδόν όλους τους τομείς πολιτικής.

Παράλληλα, αναβαθμίστηκε ο ρόλος των εθνικών Κοινοβουλίων, τα οποία απέκτησαν τη δυνατότητα να ελέγχουν την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας. Σημαντικές καινοτομίες αποτέλεσαν επίσης η δημιουργία της θέσης του προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του ύπατου εκπροσώπου για την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, με στόχο τη μεγαλύτερη συνέπεια και ορατότητα της ευρωπαϊκής δράσης.

Ιδιαίτερη σημασία είχε και η απόδοση νομικά δεσμευτικής ισχύος στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, γεγονός που ενίσχυσε την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών εντός της Ένωσης. Παρότι η Συνθήκη της Λισαβόνας δεν χαρακτηρίστηκε ως «ευρωπαϊκό Σύνταγμα», αποτέλεσε σαφώς ένα βήμα προς βαθύτερη πολιτική ενοποίηση.

Συνολικά, οι αναθεωρήσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ αντανακλούν τη συνεχή προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προσαρμοστεί σε ένα μεταβαλλόμενο πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον. Από την ενίσχυση της δημοκρατικής νομιμοποίησης έως τη θεσμική προσαρμογή στη διεύρυνση, οι συνθήκες αυτές διαμόρφωσαν τη σημερινή μορφή της Ένωσης, επιβεβαιώνοντας ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση παραμένει μια δυναμική και εξελισσόμενη διαδικασία.

Παρά το γεγονός ότι αναθεωρήθηκε μεταγενέστερα από συνθήκες όπως της Νίκαιας και της Λισαβόνας, η Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν απώλεσε ποτέ τη σημασία και τη θεσμική της βαρύτητα. Αντιθέτως, αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί θεμελιώδη κατευθυντήρια γραμμή για τις συνθήκες που ακολούθησαν και πρόκειται να

ακολουθήσουν, καταλαμβάνοντας κεντρική θέση στην ιεραρχία των συνθηκών που μεταμόρφωσαν τη λειτουργία της Ευρώπης και επηρέασαν καθοριστικά τη διεθνή έννομη τάξη, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην απόκτηση νομικής προσωπικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρά τις διαχρονικές αμφισβητήσεις.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΕ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΕ ΟΡΙΣΜΕΝΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΦΕΡΕ ΠΙΟ ΚΟΝΤΑ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

ΑΡΘΡΟ ΤΗΣ ΙΝΟΥΣ ΑΦΕΝΤΟΥΛΗ

ΤΑ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΓΙΑ ΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΥΡΩΠΗ

Μας χωρίζουν 34 χρόνια από την ημέρα υπογραφής της Συνθήκης του Μάαστριχτ - 7 Φεβρουαρίου 1992. Εκεί κυλήσει πολύ νερό στο αυλάκι από τότε, σε βαθμό που η σχετική αναζήτηση στο Διαδίκτυο δεν αναδεικνύει πρώτο το γεγονός της υπογραφής της Συνθήκης, αλλά τα τουριστικά αξιοθέατα της πόλης του Μάαστριχτ. Αυτό, ωστόσο, δεν αναιρεί τη σημασία της. Αν δεν είχε συναφθεί, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα είχε αποκτήσει κοινό νόμισμα, το ευρώ, που παραμένει το ισχυρότερο στοιχείο ισχύος της. Και αν δεν είχε το νόμισμα, η κρίση του 2008 θα είχε πολύ σοβαρότερες συνέπειες για τις χώρες-μέλη. Μια άλλη της πρόβλεψη αφορούσε την εισαγωγή της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Άμυνας, μια πολιτική που παρέμεινε ελλιπέστερη σε σύγκριση με την Οικονομική-Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και κοστίζει σήμερα στην Ε.Ε. τη γεωπολιτική της ισχύ. Εισήγαγε επίσης την έννοια του Ευρωπαίου πολίτη, που και αυτή δεν κατάφερε να εξελιχθεί σε βαθμό που να επικρατήσει των εθνικών ταυτοτήτων. Ποια είναι, συνεπώς, τα κύρια διδάγματα μιας Συνθήκης που εκ του αποτελέσματος ενίσχυσε την Ε.Ε. για τη σημερινή κατάσταση της Ευρώπης;

Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ, μιας πόλης που στα ολλανδικά σημαίνει «διαβαίνω τον ποταμό Maas», οι 12 τότε χώρες-μέλη της Ε.Ε. διέβησαν πράγματι έναν Ρουβίκωνα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν επιβεβλημένο να ισχυροποιηθεί σε έναν κόσμο που άλλαζε ραγδαία. Είχε τελειώσει ο Ψυχρός Πόλεμος, είχε διαλυθεί η Σοβιετική Ένωση, είχε επανενωθεί η Γερμανία. Ήταν κοσμογονικές οι αλλαγές και η Ε.Ε. θα έπρεπε να ενδυναμωθεί σε ένα διεθνές περιβάλλον όπου οι ΗΠΑ πρόβαλλαν ως η μόνη ηγέτιδα δύναμη. Αυτό οδήγησε τη φωτισμένη τότε ευρωπαϊκή ηγεσία στην απόφαση της υιοθέτησης του κοινού νομίσματος. Ποια ήταν αυτή η ηγεσία; Πρωταγωνιστής, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ζακ

Ντελόρ, ο οποίος είχε ένα όραμα που δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς τη συμφωνία δύο «βαρέων βαρών» της ευρωπαϊκής πολιτικής, του Χέλμουτ Κολ και του Φρανσουά Μιτεράν. Αυτή η τριάδα οδήγησε την Ευρώπη να κατακτήσει τη θέση ισχύος που την καθιστά υπολογίσιμη έως σήμερα.

Αλλά πώς αυτήν τη θέση θα μπορούσε να τη διατηρήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση; Υπάρχουν σημαντικές διαφορές με τη δεκαετία του '90, αλλά και μία σημαντική ομοιότητα: η περίοδος που διανύουμε επιφέρει εξίσου κοσμογονικές αλλαγές με την εποχή εκείνη. Ωστόσο, είναι μια περίοδος που βρίσκει την Ευρωπαϊκή Ένωση σε θέση σχετικής αδυναμίας. Βρίσκεται στριμωγμένη ανάμεσα σε δύο υπερδυνάμεις, των οποίων το ενδιαφέρον για την Ευρώπη είναι σχετικό. Η σημερινή ηγεσία των ΗΠΑ δεν έχει την ίδια συμμαχική αντίληψη για τη «γηραιά ήπειρο» που είχε η τότε ηγεσία του Τζορτζ Μπους (πατρός). Από την πλευρά της, η Κίνα είναι αμφίθυμη ως προς την Ε.Ε., βλέποντάς την ως οικονομικό εταίρο αλλά και ανταγωνιστή και επιδιώκοντας να αποκτήσει ερείσματα που θα υπονομεύσουν την επιρροή των ΗΠΑ. Η Ε.Ε. χρειάζεται ένα νέο στρατηγικό σχέδιο, αντίστοιχο εκείνου της ΟΝΕ, που θα την καταστήσει αξιόπιστο παίκτη σε γεωπολιτικό επίπεδο. Δεν διαθέτει, δυστυχώς, τη φωτισμένη ηγεσία του '90, αλλά η οικονομική της ισχύ παραμένει πολύ σημαντική παράμετρος, που θα πρέπει να οδηγήσει στην αύξηση του στρατηγικού της εκτοπίσματος. Το σχέδιο αυτό δεν μπορεί να είναι άλλο από την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής άμυνας. Το μοντέλο της ΟΝΕ μπορεί να λειτουργήσει ως οδηγός. Το κοινό νόμισμα είναι ένα επίτευγμα που όταν σχεδιάστηκε η συναίνεση των χωρών-μελών δεν ήταν δεδομένο.

Αλλά ακόμα κι αν για κάποιες χώρες, όπως για τη Γερμανία, το νόμισμα ήταν η ψυχή τους, με την άμυνα αγγίζουμε την καρδιά της εθνικής κυριαρχίας. Δεν είναι σύμπτωση ότι μέχρι σήμερα ούτε κοινή εξωτερική πολιτική ούτε κοινή άμυνα υπάρχει για τις χώρες της Ε.Ε. Θα κάνουν αυτήν την υπέρβαση; Θα πειστούν να δημιουργήσουν μια ενιαία αγορά για την άμυνα, με ορθολογική διάρθρωση δυνάμεων και μέσων, όπου ένα τμήμα σημαντικό εθνικών δυνάμεων θα λειτουργεί με διοίκηση ευρωπαϊκή και θα υπακούει όχι στην εθνική, αλλά στην κοινοτική ηγεσία; Αυτό είναι ένα δίλημμα υπαρξιακό για την Ε.Ε., που, αν δεν το απαντήσει, κινδυνεύει να συνθλιβεί στο περιβάλλον οξύτατου ανταγωνισμού που αναπτύσσεται μεταξύ των υπερδυνάμεων και στην επανάκαμψη των σφαιρών επιρροής.

Ωστόσο, παρότι αναγνωρίζεται η ανάγκη αυτή, οι πρωτοβουλίες για την πραγματοποίηση του επόμενου άλματος της Ε.Ε. δεν έχουν το δυναμισμό που οι καιροί απαιτούν. Ίσως γιατί λεί-

πει ο δυναμισμός από τις χώρες που παραδοσιακά αναλάμβαναν αυτόν τον ρόλο. Και γιατί σε μια Ευρώπη 27 χωρών οι διαφορές απόψεων είναι περισσότερες, όπως και οι στρατηγικές τους επιδιώξεις. Η Ε.Ε. έχει δύο μέτωπα, το ανατολικό, με την απειλή της Ρωσίας, και το νότιο -που αφορά και την Ελλάδα-, με εστίες προβλημάτων που δεν προέρχονται από μία μόνο χώρα, αλλά από έναν συνδυασμό απειλών - αποσταθεροποίηση στη Μέση Ανατολή και την Αφρική, μετακινήσεις πληθυσμών, κλιματική κρίση. Η έκβαση του πολέμου με τη Ρωσία θα καθορίσει το μέλλον της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Αλλά θα το καθορίσει εξίσου και ο συσχετισμός δυνάμεων που θα διαμορφωθεί, εάν και εφόσον υπάρξει λύση του Μεσανατολικού. Και, δυστυχώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση ως οντότητα απουσιάζει από τα σχήματα που θα κυφορήσουν τις λύσεις.

ΕΙΧΕ ΤΕΛΕΙΩΣΕΙ Ο ΨΥΧΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ, ΕΙΧΕ ΔΙΑΛΥΘΕΙ Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΕΙΧΕ ΕΠΑΝΕΝΩΘΕΙ Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ. ΉΤΑΝ ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΚΕΣ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ Η Ε.Ε. ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΝΔΥΝΑΜΩΘΕΙ ΣΕ ΕΝΑ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΟΠΟΥ ΟΙ ΗΠΑ ΠΡΟΒΑΛΛΑΝ ΩΣ Η ΜΟΝΗ ΗΓΕΤΙΔΑ ΔΥΝΑΜΗ

ΙΝΩ ΑΦΕΝΤΟΥΛΗ

Εκτελεστική διευθύντρια του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων του Πάντειου Πανεπιστημίου

ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΟΥΤΣΗ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ
ΣΕ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ
ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ
ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ
ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΑΝΕΔΕΙΞΕ
ΜΕ ΣΑΦΗΝΕΙΑ ΤΟΣΟ
ΤΙΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ
ΤΗΣ ΘΕΣΜΙΚΗΣ
ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ
ΟΣΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΡΚΗ
ΑΝΑΓΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ
ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ,
ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΝΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΥΝ
ΟΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΗΣ

Πρώην επίτροπος της Ε.Ε., πρώην υπουργός, πρώην μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Παγκόσμιας Τράπεζας

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ του 1992 αποτέλεσε καθοριστικό ορόσημο στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και στην παγκόσμια Ιστορία. Για πρώτη φορά τέθηκαν οι βάσεις μιας συνεργασίας ισότιμων ευρωπαϊκών κρατών, μέσω της εκχώρησης σημαντικών κυριαρχικών αρμοδιοτήτων στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Το όραμα μιας Ευρώπης χωρίς σύνορα, της Ενιαίας Εσωτερικής Αγοράς, της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, αλλά και της μελλοντικής διεύθυνσης της Κοινότητας κινητοποιήσε κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις σε ολόκληρη την ήπειρο.

Ηδη από τα πρώτα χρόνια, ωστόσο, διατυπώθηκαν σοβαροί προβληματισμοί. Οι επιπτώσεις στις ασθενέστερες οικονομίες δεν μπορούσαν να αγνοηθούν, καθώς γινόταν ολοένα και πιο ορατός ο κίνδυνος διεύθυνσης του αναπτυξιακού χάσματος μεταξύ των περιφερειών της Ένωσης. Για χώρες όπως η Ελλάδα, με υψηλό πληθωρισμό και σημαντικά δημοσιονομικά ελλείμματα, οι δυσκολίες αυτές επηρέαζαν άμεσα και επιβράδυναν την πραγματική σύγκλιση.

Η ανάγκη για εμβάθυνση των ευρωπαϊκών θεσμών, ενίσχυση της συνοχής και ανάπτυξη νέων κοινών πολιτικών ήταν προφανής. Παρ' όλα αυτά, η ταχύτητα της διεύθυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης με νέα κράτη-μέλη υπερίσχυσε της θεσμικής εμβάθυνσης. Ακόμα και σήμερα, σχεδόν 35 χρόνια αργότερα, κρίσιμα ζητήματα -όπως η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας- παραμένουν ημιτελή. Το γεγονός αυτό αποτυπώνει με σαφήνεια τις θεσμικές αδυναμίες της Ένωσης και την καθυστέρηση στην ενδυνάμωση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Το κεντρικό πολιτικό δίλημμα εκείνης της περιόδου, «διεύρυνση ή εμβάθυνση», καθόρισε τις ευρωπαϊκές εξελίξεις. Παρά τις αδυναμίες και τις αντιφάσεις, η ιστορική αναγκαιότητα -ιδίως μετά το 1989 και τις ραγδαίες γεωπολιτικές εξελίξεις- επέβαλε τη μεγάλη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποτέλεσε την άμεση ανταπόκριση στις προσδοκίες των λαών των νέων κρατών για δημοκρατία, ελευθερία και οικονομική ανάπτυξη.

Η εμπειρία των διαπραγματεύσεων για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ ανέδειξε με σαφήνεια τόσο τις δυσκολίες της θεσμικής ενοποίησης όσο και τη διαρκή ανάγκη ενίσχυσης του κοινοτικού προϋπολογισμού, προκειμένου να περιοριστούν οι ανισότητες. Βίωσα από κοντά αυτές τις δυσκολίες και τους αναγκαίους συμβιβασμούς.

Ως μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, μαζί με την πλειοψηφία των ευρωβουλευτών, προτείναμε την αύξηση του κοινοτικού προϋπολογισμού στο 1,4% του ΑΕΠ των τότε 12 κρατών-μελών, επιμένοντας στην ανάγκη ενός ισχυρότερου μηχανισμού στήριξης των πιο αδύναμων οικονομιών. Δεν τα καταφέραμε. Τελικά, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επετεύχθη συμφωνία για αύξηση των ιδίων πόρων μόλις στο 1,27%. Ποτέ δεν υιοθετήθηκε επίπεδο χρηματοδότησης που να ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες της Ένωσης. Σήμερα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 κρατών-μελών, οι ίδιοι πόροι κινούνται περίπου στο 1% του ΑΕΠ, επιβεβαιώνοντας μια διαχρονική ανεπάρκεια, που υπονομεύει τη συνοχή και την αλληλεγγύη.

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1997, με την έναρξη της δημοσιονομικής και νομισματικής προετοιμασίας για τη συμμετοχή στην ΟΝΕ, κατέστη επιτακτική η ανάγκη συντονισμού των οικονομικών πολιτικών, καθώς και η άμεση δημιουργία μηχανισμών χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και τραπεζικής εποπτείας. Από το 1995, ως επίτροπος, μαζί με άλλους συναδέλφους στις συνεδριάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τονίζαμε συστηματικά αυτές τις ανάγκες, παρακολουθώντας στενά τις πολιτικές και οικονομικές επιλογές των εθνικών κυβερνήσεων. Το 1998 προτείναμε 11 πρώτα κράτη-μέλη που πληρούσαν τις αναγκαίες προϋποθέ-

σεις για την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος την 1η Ιανουαρίου 1999. Ταυτόχρονα, αναγνωρίσαμε τη μεγάλη πρόοδο της Ελλάδας και την πρόβλεψη της ένταξης στην ΟΝΕ δύο χρόνια αργότερα, το 2001. Ωστόσο, σε κάθε ευκαιρία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισήμαινε τους κινδύνους από την ολιγωρία στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Πέρασαν 15 χρόνια για να ανταποκριθεί.

Η Ευρωπαϊκή Τραπεζική Εποπτεία αποφασίστηκε μόλις το 2012 και εφαρμόστηκε το 2014, μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, που έθεσε σε σοβαρή δοκιμασία το ευρώ. Η κρίση αυτή ανέδειξε με οδυνηρό τρόπο το έλλειμμα ενός ενιαίου ευρωπαϊκού μηχανισμού προστασίας και αλληλεγγύης, ιδιαίτερα για τα πιο ευάλωτα κράτη-μέλη της ευρωζώνης. Παρότι η Συνθήκη προέβλεπε σχετικές δομές, αυτές δεν είχαν υλοποιηθεί όταν ξέσπασε η κρίση. Αντί της άμεσης ενεργοποίησης ευρωπαϊκών μηχανισμών, το Συμβούλιο Υπουργών επέλεξε να προσκαλέσει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στη διαχείρισή της, καταδεικνύοντας την αδυναμία της Ε.Ε. να ανταποκριθεί αυτόνομα σε τόσο σοβαρές προκλήσεις.

Αναμφίβολα, το ευρώ ως ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα έδωσε ισχυρή ώθηση στην ευρωπαϊκή οικονομία και δημιουργήσε μεγάλες προσδοκίες για τη θέση της Ευρώπης στον κόσμο. Μέχρι σήμερα, πέραν της ολιγωρίας στη θεσμική εξέλιξη της πολιτικής ένωσης, η οικονομική ένωση παραμένει ημιτελής και η επίτευξη κοινωνικής συνοχής εξακολουθεί να αποτελεί επιδίωξη ζωτικής σημασίας για το μέλλον της Ευρώπης.

Η συμμετοχή κάθε χώρας στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση χωρίς κλυδωνισμούς προϋποθέτει διαρκείς και βαθιές μεταρρυθμίσεις στην οικονομία, την κοινωνία και τους θεσμούς, προσαρμοσμένες στις σύγχρονες ευρωπαϊκές απαιτήσεις. Είναι αναγκαία η διαρκής ενημέρωση και η συμμετοχή των Ευρωπαίων πολιτών. Η καλλιέργεια ευρωπαϊκής συνείδησης. Η κινητοποίηση των πλέον παραγωγικών και δημιουργικών δυνάμεων της κοινωνίας. Ωστόσο, ως θεμελιώδης προϋπόθεση σε αυτή την κατεύθυνση προβάλλει η αξιοπιστία της πολιτικής ηγεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών-μελών. Ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή των νέων μεγάλων προκλήσεων και κινδύνων που απορρέουν από τη διαρκή αμφισβήτηση του Διεθνούς Δικαίου και των πολυμερών θεσμών.